

בעזהש"ת

הַיְיָ יֵאָמֵן וּבְתוֹכָם

מקראות גדולות
השלם

עם פירוש עברי טייטש
יש אם למקרא

יהושע שופטים

עם כל המפרשים כמבואר בשער השני
עם פירוש המלבי"ם בסוף הספר
מסודר מחדש באותיות מאירות עינים

הפירוש ע"ט נעתק ע"פ נ"ך לובלין
וגם מדפוסים קודמים

יוצא לאור ע"י

שבט תשע"א • לאנדאן יע"א

הוכן והובא לדפוס ע"י א. בלום ירושלם ת"ו

יוצא לאור ע"י
בית מסחר והוצאת ספרים

All rights reserved by publishers

Copyright 10

MESIROH BOOKSTORE

61 oldhill street

London N166LU

TEL. 44208-8094310\3034

FAX. 44208 8021390

CEL. 447976752755

כל הזכויות שמורות להמו"ל
ושארית ישראל לא יעשו עולה
ואל ישיגו גבולי בין במדינה זו ובין במדינה אחרת
הן כולה הן מקצתה בכל תואר שהוא

לעהמאן

Tel: +44 (0) 191 430 0333

fax: +44 (0) 191430 0555

e-mail info@lehmanns.co.uk

להשיג הספר באירופה:

בית מסחר ספרים "מסרה"

לונדון יצ"ו

בכתובת הנ"ל

הפצה בא"י

הוצאת ספרים א. בלום ספרים געשעפט

רח' יואל 2 טל: 02-5370888

פועה"ק ירושלים תובב"א

מכירה ראשית והפצה בארה"ב:

TEL. 718-599-5104

נדפס על נייר ללא חילול שבת

נביאים וכתובים
מקראות גדולות
השלם

עם פירוש עברי טייטש יש אם למקרא

עם המפרשים על הדף

- א. תרגום יונתן בן עוזיאל
- ב. תרגום רב יוסף על דברי הימים
- ג. פירוש רש"י
- ד. פירוש אבן עזרא
- ה. פירוש מהר"י קרא
- ו. פירוש הרס"ג על דניאל
- ז. פירוש הרד"ק
- ח. פירוש הרלב"ג
- ט. מנחת שי
- י. פירוש מצודת דוד
- יא. פירוש מצודת ציון
- יב. פירוש רבנו ישעיה
- יג. תולדות אהרן
- יד. ציוני המסורה
- טו. ביאור הגר"א השלם
- טז. ביאור המלבי"ם על כל הנ"ך בסוף כל כרך

ראה זה חרש!

במהדורה זו הוספנו כמה מפרשים ופתיחת המסורה לכמה ספרים
והקדמות המפרשים ז"ל שנשמטו בדפוסים החדשים
והשבנו אבירה למקומה

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשאוויטש

הסודות

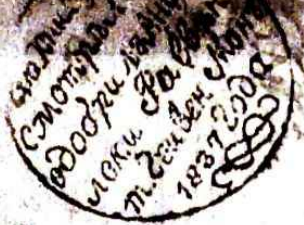
המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשאוויטש
המקום: ווארשאו
השנה: תרמ"ב

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשאוויטש
המקום: ווארשאו
השנה: תרמ"ב

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשאוויטש
המקום: ווארשאו
השנה: תרמ"ב

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשאוויטש
המקום: ווארשאו
השנה: תרמ"ב

הסודות

לפי

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשאוויטש
המקום: ווארשאו
השנה: תרמ"ב

הסכמה זו הי' בשנת שפ"ג על ספר המגיד מבעל צאינה וראינה שהי'
הפי' הראשון באיריש על כל כ"ד ספרי קודש נביאים וכתובים

הסכמת גדולי הרבנים

"להיות כי ראה ראינו גודל התועלת היוצא מתוך הספר שחיברו האלוף הנעלה מהר"ר יעקב
בן הר"ר יצחק מקהילה קדושה ינאווא בעל מחבר ספר צאינה וראינה, ועכשיו קרא שם הספר
שחיבר בשם ספר המגיד, וכו' הוא מבאר ומפרש כל העשרים וארבע בלשון אשכנז על דרך החיבור
ודרש ומבאר בו חידושים רבים כאשר עיני כל תחזינה מישרים, ושם נפשו בכפו להביא אותו
לבית הדפוס להדפיסו כדי לזכות הרבים, ועל זה הוציא הוצאות רבות - לכן הסכמנו וגזרנו
בתוקף גזירתנו ובגזירת נח"ש, ששום אדם בעולם לא ירים את ידו להדפיסו שנית, הן במדינות
מלכותנו תוך ששה שנים מיום שיהא נגמר הדפסתו אי"ה בדפוס לובלין, או אפילו חוץ למדינות
מלכותנו להביאו למדינות מלכותנו תוך הזמן הנ"ל. וציונו להעביר כרוזא בחיל בב"ה (= בבית
הכנסת) ברבים ולהזהיר העולם, וכו' כל העם על מקומו יבא בשלום".

כה דברינו יום ג', ה' אדר שני שפ"ג לפ"ק, פה קהילה קדושה לובלין.

נאם שמואל אלעזר בן מהר"ר יודא הלוי זלה"ה [המהרש"א].

נאם הקטן והצעיר יואל בן לא"א כמה"ר שמואל זלה"ה [הב"ח].

נאם שמואל בן א"א הגאון מוהר"ר משולם המכונה ר' ויבש זלה"ה.

נאם שמשון בן מה"ר יצחק זלה"ה.

נאם אהרן בנימין בן מהר"ר חיים זצ"ל מאראפטישק.

נאם הקטן מנחם נקרא מאנש חיות בן א"א הגאון הגדול מהר"ר יצחק חיות זצ"ל הע"ה.

Registered Charity No 249892

הרבנות דהתאחדות קהילות החרדים

Office of the Rabbinate
of the Union of Orthodox Hebrew Congregations

140 Stamford Hill, London N16 6QT

Tel: 020 8802 6226 Fax: 020 8809 6590

בס"ד ר"ח אלול תש"ע

בואו ונחזיק טובה למע"כ ידידנו הרב החסיד המפואר ירא ושלם מוה"ר
אברהם גאטעסמאן שליט"א מיקירי עירנו יצ"ו אשר רחש לבו דבר טוב
להדפיס את ספרי הנ"ך עם ביאור בלשון יודיש המדוברת, אשר יסוד
הביאור הזה כבר נדפס מקדמונים ז"ל אשר גדולי הדורות זללה"ה הסכימו
והעידו על רב טוב הצפון בזה, ובעמל ויגיעה רבה ובדמים תרתי משמע
הצליח להבינו לדפוס באופן מהודר והתאים את היודיש לשפה המדוברת
בזמננו, וכבר הסכימו לו גדולי הרבנים שליט"א וגם אנו מצטרפים לברכה
שחפץ ה' בידו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה וזכות הרבים תלוי בו, ויזכה
עוד שנים רבות להפיץ תורה בטהרתה ולזכות את הרבים כמשאת נפשו
היקרה.

ועל זה באנו על החתום

שר חיים ונעים כ"א

א"ה ח"א
דוד גרינשטיין
חיים חייט

הרב אברהם גאטעסמאן
שליט"א

שלום אליקים
געציל בערקאוויטש
דומ"ץ קרית יואל יצ"ו

בס"ד

הן כבר איתמחי גברא יקירא ה"ה ידידי הרבני החסיד הנכבד מו"מ כש"ת מוה"ר אברהם
גאמערסמאן שליט"א, אב"י בעיר הבירה לאנדאן יצ"ו, אשר כבר זכה וזיכה את הרבים
בחיבורים יקרים וספרי מועתקים בשפה המקודשת "אידיש", כדי שגם הנשים והילדים
ילמדו וישכילו בדרך ה' וביראתו, וכבר עלו בהסכמ"ה גאוני וגדולי דורינו זצוק"ל ושליט"א על
ספריו, וכולם כאחד דברו בשבחיו ויהללו בשערים מעשיו.

ובעת הולך מחיל אל חיל ומדפ"ם ועולה ספרי נ"ך עם פי' אידיש, שמיוסד עפ"י רוב לפי
פירושו של רש"י הק' ז"ל, וכידוע שכ"ק מרן רבינו הק' בעל דברי יואל זיעוכ"י צוה ללמוד
במוסדותיו הק' לימוד נ"ך עם הילדים, וכמובן כי ע"י הדפסת הנ"ך בשפת אידיש יהי' בזה
תועלת גדול לתשב"ר.

לכן הנני בזה לחזקו ולאמצו במצוה רבה וחשובה כזו, והנני בבקשה ובאזהרה לבל ישיגו
גבול, כי הוצאת הספרים עולין בטירחא מרובה ובדמים יקרים כנודע, ולא יהא לו ח"ו פסידא
דלא הדר, ויוכל להוציא לאור עולם ספריו הנכבדים כאות נפשו הטוב מתוך הרחבת הדעת ורב
הצלחה, ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר.

כ"ד מוקירו הכו"ח לכבוד התורה ולומדי

יום כ"ב חשון תשס"ז לפ"ק

חק' געציל בערקאוויטש

דומ"ץ קרית יואל

שמעי' גרינבוים

מח"ס סייעתא דשמיא

ברוקלין נ.י.

בס"ד

הנה ידידי הרבני החסיד המפורסם ה"ה מוה"ר אברהם גאטעסמאן נ"ו כשמש בצהרים שו"ב בעיר הבירה לונדון מפיץ ומו"ל ספרי קודש, נטל על עצמו לזכות את הרבים במצוה שלא רבו דורשיה, והוא להדפיס ספרים המלהיבים לב האדם לאבינו שבשמים בשפת אידיש המדוברת בינינו מימות הראשונים זי"ע.

ועתה הוא עומד להחזיר עטרה ליושנה להדפיס מחדש את הנ"ך לובלין, הגם שאין ידוע לנו מי הי' המחבר, וכנראה הלך בעקבות הדפוסים הראשונים של הנ"ך באידיש. וידוע שהדפוס הראשון של הנ"ך באידיש הנקרא מגידים, מחברו הי' בעל הצאינה וראינה זי"ע (אלף כתב ח"א אות שמ"ח בשם הרה"ק מבעלזא זי"ע).

וז"ל ספר הנפלא פלא יועץ "הרוצה לזכות את ישראל יותר טוב להדפיס ספרים הנכתבים בלשון המובן לאנשים ולנשים, וזה יותר טוב מלהוציא ספרי פלפולים או דרושים, אחרי שהם מונחים בקרן זוית ואין מועילים אלא לאחד בעיר ופעם ביוכל משא"כ ספרים האלו יד רבים ממשמש בהם, ויש אנשים ונשים שנפשם חשקה לדרוש אלקים וכו', אלא שקצור קצרה ידם מהבין ומהשכיל לבותם, ובכן הכותבים והמדפיסים ספרים הנ"ל חדשים גם ישנים הן הם המזכים את הרבים וזכות הרבים תלוי בהם", עכ"ל.

ומה לנו גדול מזה שהגה"ק איש אלקים בעל ישמח משה זי"ע ראה לנחוץ וכתב ספר "מעין טהור" בלשון אידיש כדי שיהא מובן גם לנשים.

ובא וראה דבר פלא בספר הנורא יערות דבש מהגאון הנורא רשכבה"ג מוה"ר יונתן אייבעשיץ זי"ע בעל הפלתי והתומים ובני אחובה ועוד, שעומד ומזהיר לנשים ובתולות שילמדו בכל יום ויום בספרי מוסר הנכתבים בלשון המדובר בינינו ומנה כמה ספרים עיי"ש.

וכותב על עצמו (ח"א דרוש י"א) שקיבל על עצמו בל"ג בעשרת ימי תשובה אי"ה לכתוב דיני שבת בקצרה בלשון אשכנז, נראה מזה שברצונו לעשות דבר טוב בעשרת ימי תשובה וקיבל על עצמו לכתוב בלשון המדוברת כדי לזכות את הרבים.

וכאן המקום לעזור שיש למנוע עצמו מלעיין בספרים שנכתבו בלשון עכו"ם אף אם ידברו דברי מוסר ודברים מועילים לכאורה. אטו זוטר לן צוואת רבינו משה בעל הח"ס זי"ע שכתב והבנות יתעסקו בספרי אשכנז בגופם (פי' אויתיות) שלנו המיוסדים על אגדת חכמז"ל ולא זולת כלל, עכ"ל. עי' מגילה (ט' ע"א) שאף הספרים הנכתבים בכל לשון היינו דוקא בגופן שלנו, וכל ספרי הראשונים שהיו כתובים בשאר לשונות היה הכל עם אותיות שלנו באופן שהעכו"ם לא היו יכולים לקרא בהם וז"ל הרמב"ן במלחמות (שבת דף קט"ז ע"א) שאע"פ שהפרו תורות לכתוב הכל, לא התירו לכתוב ספרי הקודש אלא בלשון הקודש אבל לא בלעגי שפה ובלשון אחרת, דהפרו תורתך איכא עת לעשות ליכא וכו', ואין ספק שהוא אסור והם כשורפי תורה, עכ"ל.

ונסיים מעין פתיחה שמי האיש החפץ לזכות את הרבים יתן יד ועזר לפעולותיו הברוכות של הרה"ח הנ"ל כדי שיוכל להמשיך בעבודתו הק' למען כבוד שמו יתעלה אמן. וכל המסייעים יתברכו בברכת מחזקי תורה וכותבי ספרים "הון ועושר בביתו" וגו'.

הכו"ח ומאחל לירידי הנ"ל כט"ס ויראה נחת מעצמו ומכל

יוצ"ח עד ביאת גוא"צ אמן.

ירידו מוקירו

שמעי' גרינבוים

אליעזר דוד פרידמן
רב דביהמדר"ר דחסידי בעלזא
לונדון יצ"ו

בס"ד

יום ה' וציויתי את ברכתי תשס"ח לפ"ק

ידידי היקר מו"מ בתורה וחסידות לו עשר ידות אוצר בלום כ"ש מפארים בשער בת
רבים מוה"ר אברהם גאטעסמאנן שליט"א אשר זה דרכו בקדושה לזכות את הרבים להעתיק
ספרי קודש בשפה המדוברת בין שלומי אמוני ישראל וכבר שבחוה רבנן לדצבי וחמיד ורגיג
להרחיב גבולות הקדושה, והנה כעת הוסיף מעלות בקודש הקדשים נביאים וכתובים בפי
שהי' נקרא בפי כל "מגידים" מקדוש עליון בעל ה"צאינה וראינה" אשר ידוע איך הפליאו
צדיקי אמת את פירושו כאשר זכיתי לשמוע מפ"ק צדיק ונשגב מוהר"י מרזיקוב וצוק"ל את
גודל התועלת בפירוש הזה להבין פירושי המקראות עפ"י חז"ל הקדושים.

והנני בזה ידידי היקר בברכת הדיוט שתזכה להוציא לפועל ולהביא לידי גמר טוב
מחשבתך הטהורה ובטוח שאצילי בני ישראל מבקשי תורה יחישו להביא ברכה לתוך ביתם
ותראה שכר טוב בעמלך בזה ובבא.

ובזכות הפצת דברי נביאנו קוה"ק נזכה להחיש ישועות הניבאות במהרה דידן אכ"ר.

הכו"ח בלב מלא הוקרה למפעלך הקדוש
אליעזר דוד פרידמן

הקדמה לנ"ך מקראות גדולות ע"פ עברי טייטש יש אם למקרא

"ילמדו המגידיים ויבינו התלמידים", כתבי הקודש נביאים וכתובים, מפי אבינו שבשמים, ברוח הקודש נאמרים, ע"י נביאים הקדושים, ללמד אותנו דרכי ישרים, לשוב ולקרב אותנו לאבינו שבשמים, כמאמר חז"ל במס' נדרים, (דף כ"ב ע"ב) אלמלא חטאו ישראל לא נתנה להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, מפני שערכה של ארץ ישראל היא. וכתב על זה הר"ן שעקרן של שאר נביאים לא היה אלא להוכיח את ישראל על עבירות שבידם, עכלה"ק, דהיינו שהוא תוכחה להחזיר לשוב בני ישראל לאביהם שבשמים, וזהו אחד מן הטעמים שקראתי שם הפי' בשם יש אם למקרא, שכידוע "אם" רומז על תשובה, שע"י אלו המקראות יבואו לתשובה וליראת שמים.

ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה לברך על המוגמר, והננו מגישים לפניכם המהדורה החדשה והשלם של כל כתבי הקודש נביאים וכתובים, כולל תהלים וחמש מגילות, עם כל המפרשים כולל המלבי"ם וגם הפי' עברי טייטש, בשם "יש אם למקרא", בט"ו כרכים.

כידוע הי' הפי' ע"ט סובב על רוב דפוסי הנ"ך מלפני כמעט ארבע מאות שנה עד היום, הדפוס הראשון הי' בק"ק לובלין ע"י המחבר האלוף הנעלה מוהר"ר יעקב בן מוהר"ר יצחק מיאנעווע זצ"ל בעל צאינה וראינה, בשנת שפ"ג, עם הסכמת המהרש"א והב"ח (עיין לקמן בהסכמות), וקרא שם הפירוש בשם "המגיד", וכמו שכתב בהקדמתו לספר מליץ יושר (שהי' ספר דרוש עה"ת) שנעתר לבקשת השואלים ששאלו ממנו למה כתב פירוש רק עה"ת ולא על כתבי הקודש נביאים וכתובים, וע"כ עושה עכשיו פי' אשכנז על הנ"ך. וכנראה שלכן נשאר השם נ"ך לובלין, ע"ש דפוס הראשון. אח"כ נדפס עוד הרכה פעמים וגם בשנת תקע"ה ע"י המדפים הידוע הרה"צ ר' משה שפירא ז"ל בסלאוויטא והפירוש נקרא ג"כ בשם "המגיד", (עי' לקמן תמונת שער סלאוויטא) והי' זה רק עם פירש"י ומצודות ועברי טייטש, ובהיום נמצאים דפוסים ווארשא - לעמבערג - פיעטערקוב - לובלין - ווילנא ועוד אבל לא נדפס מחדש כבר יותר ממאה שנה.

אשר ע"כ שמנו על שכמינו להחזיר העטרה ליושנה לחדש הפי' הישן בלשון אידיש הרגיל ומדוברת בינינו בלשון צח וקל שוה לכל נפש ונאה לכל מבקש ללמוד ולעיין בפסוקים הקדושים, והגם שלימוד הנ"ך הי' קצת רפוי אצל היראים והחסידים, זה הי' על סמך מה שאמרו חז"ל (ברכות כ"ח ע"ב) ומנעו בניכם מן ההגיון ופרש"י ז"ל לא תרגילים במקרא יותר מדאי משום דמשכא, עכלה"ק. ורצו שעיקר הלימוד יהי' בתורה שבעל פה, גם לפי שהאפיקורסים

הקדמה לנ"ך מקראות גדולות ע"פ עברי טייטש יש אם למקרא

הקודמים לקחו להם עיקר הלימוד בתנ"ך ולמדו כפשוטו בלי דרשות חז"ל ומזה פקרו ועזבו כל התורה שבע"פ והשו"ע וקבלת האבות, אבל עכשיו בעזה"שית לא נשאר מהם בדורינו בין שלומי אמוני ישראל, גם לומדים כהיום נ"ך עם פירש"י ז"ל שרובו מיוסד על דרשות חז"ל גם הפי' ע"ט מיוסד על פי' רש"י ז"ל. וראה מה שכתוב בספר "אלף כתב" חלק א' אות שמ"ח וז"ל הרה"ק מבעלזא וצוק"ל שיבח מאד את הנ"ך ע"פ יודיש דייטש הנקרא מגידים שהוא מבעל צאינה וראינה באשר כל פירושו רק מפי' רש"י ז"ל, גם מתאמרי משמי' ז"ל שבאם הי' קשה לו איזה פסוק אזי לא הי' מתבייש לראות בפי' עברי טייטש, אשר על כן הנהיגו ברוב בתי חינוך החרדים הלימוד נ"ך, גם הרה"ק רבינו בעל ויוא"מ ודברי יואל וצוק"ל אמר להמלמדים בעת האסיפה הידועה עם המלמדים שילמדו קצת נ"ך, וכפי ששמעתי מכמה ת"ח תלמידים בתלמוד תורה תורה ויראה בכמה מקומות וזוכרים שהי' הלימוד בספר משלי, ופלא שבתוך "החק לישראל" שמקובל שנסדר ע"י הרה"ק ר' חיים וויטאל וצוק"ל בשם האר"י הק' וצוק"ל, נסדר כל ספר משלי בלימוד הכתובים. וז"ל הגר"א ז"ל באגרת שלו "גם יש לי באוצר הספרים שלי ספר משלי ע"פ ע"ט ולמען ד' יקראו בו בכל יום והיא יותר מכל ספרי מוסר, עכ"ל.

והנני בזה להכיר מובה לחתני היקר שבערכי, הרה"ח ר' ארי' כהנא שליט"א מו"ץ ומג"ש פה לונדון, שציין לי האגרת הנ"ל ומזה נתעוררתי להוציא לאור מחדש מקודם ספר משלי ע"פ ע"ט, ועכשיו כל הנ"ך. גם תודה רבה להרה"ח ר' ברוך זילבער שליט"א, ת"ח ובר אוריין מפה לונדון, שעורר אותי עוד מלפני עשר שנים להוציא לאור מחדש פי' ע"ט על נ"ך, באמרו שהפי' ע"ט על נ"ך היא פי' חשוב מאוד וראוי להדפיסו. ואחרון אחרון חביב למחותני היקר ממצידי הרבים ככוכבים אלו מלמדי תנוקות הרה"ח ר' נחמי' גראסבערגער שליט"א מעיר מאנטשעסטרער, שהמציא לי נ"ך דפוס לעמבערג ע"פ ע"ט, שהי' שם הוספות שנחסר מדפוסים אחרים.

קראתי שם הפי' "יש א"ם למקרא", לרמז בזה בר"ת שם כבוד זקני הרה"ח מוה"ר "אברהם" משה קרויס ז"ל שנקראתי על שמו, גם שם אבי מורי "מרדכי" ארי', גם שמי "אברהם בן מרים".

ועוד אפשר לומר בדרך צחות, שלפי שהיודיש שלנו קוראים אותו מאמ"ע לשון וזה רמז יש "אם" למקרא שעוד נשאר המאמע לשון על המקרא. אבל עכ"ז שם הישן "פי' עברי טייטש" לא זזה ממקומו ועזבנוהו כמקדם.

כתיב בספר שארית ישראל מהרה"צ ר' ישראל דוב מוילעדניק וצוקלה"ה בדרושים לשבועות וז"ל ונהנה במקומינו אחרי שאנו מבארים כל התורה כולה ע"פ לשון אשכנז (אידיש) המורגל בינינו עשינו אותו לתפוס בתוכו

הקדמה לנ"ך מקראות גדולות ע"פ עברי טייטש יש אם למקרא

קדושת לה"ק ושאר דברים הקדושים וכו' והיא בחינת פרוכת המבדיל בין הקודש קדושת התורה לבין הע' לשונות וכו'. לכן כשאדם לומד צריך לפרש כל מה שלומד בלשון אשכנזי (אידיש). וכע"ז כתוב בספח"ק דברי יואל מרבינו הק' מסאטמאר זצ"ל (פ' שמיני בדרוש קראלי תרצ"א) וזל"ק הלשון אשר הוסכם ע"י כל ישראל להשתמש בו (אידיש) נכנס אל הקדושה ונעשה אהוב למקום שהרי באמצעות לשון זה הננו מובדלים מן העכו"ם ובוזא מכניסים אותו אל הקדושה וכו', מ"מ קדוש יאמר לו דע"י שאנו מכניסים בו קדושה הרי היא נעשה קדוש מעיקרו, עכלה"ק. הרי הם דברים ברורים מצדיקים הקודמים שלשון אידיש שלנו יש בו קדושת לה"ק.

ובצאתי אפרוש כפי אל השם בתפילה שכמו שעד הנה עזרנו רחמ"ק ולא עזבונו חסדיך ד' אלקינו, וכן אל תטשנו ד' אלוקינו לנצח, ונוכל לברך על המוגמר בהדפסת שאר ספרי קודש באידיש, כמו שכבר יצא לאור על ידינו ספר אורחות צדיקים, מעלות המידות, תומר דבורה, ילקוט הגרשוני עמ"ס אבות, ושלושה ספרים מבעל תוס' יו"ט ז"ל.

והנני בזה להכיר טובה לכל אלו שנתנו מעות קדימה להוצאה זו לע"נ קרוביהם ויכתבו לזכר עולם ויתברכו מן השמים בשפע ברכה והצלחה גם כל העוזרים ומסייעים מעתיקים ומגיהים ומפיצים כל אחד בשמו יבורך. ובבקשה שכל מי שיש לו הערות והגהות יודיע לנו ובעז"ה יתוקן הכל.

והיות שהשקענו בזה דמים תרתי משמע, במלא מובן המלה, בוודאי ששארית ישראל לא יעשו עולה ואל ישיגו גבולינו הן כולו הן מקצתו, בין במדינה זו בין במדינה אחרת, בכל אופן שהוא. והשומע יונעם ותבוא עליו ברכת הטוב, עדי נזכה לקבל פני משיח צדקינו באנפין נהירין במהרה בימינו אמן.

בעה"ח מוצש"ק לסדר "ושמחת בכל הטוב", טו"ב
לחדש אלול תשס"ט לפ"ק פה לונדון יצ"ו

הק' אברהם ג"ס

א א ויהוה בְּתַר דְּמִית מֹשֶׁה
עֲבָדָא דִּי וְאָמַר יְיָ לַיהוֹשֻׁעַ
בֶּן נֹון מִשְׁמִשְׁוֹנִיָּה דְּמֹשֶׁה
לְמִימָר: ב מֹשֶׁה עֲבָדִי מִיָּת
וּכְעַן קוּם עִבְרָיִת יִרְדְּנָא
הַדִּין אֶת וְכָל עַמָּא הָרִין

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֲבָד יְהוָה
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרָת
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב מֹשֶׁה עֲבָדִי מָת וְעַתָּה
קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אֶתָּה וְכָל־
הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י

ורבמינו דרשוהו (תמורה כז א) על שלשת חלפס
הלכות שנשמכחו צמי חצלו של משה, צא יהושע
ושאל, אמר לו הקצ"ה, משה עבדי מת, והמורה על

א (א) ויהי אחרי מות משה. מחובר על סדר
המורה המסיימת צפטירת משה, וזה מחובר לה:
(ב) משה עבדי מת. ואילו היה קיים, צו הייתי חפץ,

מצודת ציון

א (א) בן נון. בן צמיר"ק, כמו בן צסגול, ולפי שהן מלות
ועירום ודוקוק, מקל הקריאה צמיר"ק מצסגול:
(ב) קום. הוא ענין זרוח, כמו (דברים י יא) קום לך למסע:

מצודת דוד

א (א) ויהי. באה הוי"ו להוסיף ולחבר למה שהשלימה
התורה בספור מיתת משה, ואמר שאחרי זה אמר ה' אל
יהושע וכו': (ב) משה עבדי מת. רצה לומר, אילו היה

ביאור הגר"א

א (א) משרת משה. פירוש שזכה לכך בשביל שהיה משרת משה. וקאמר משרת ולא תלמיד מפני שגדולה שמושה יותר מלמודה: לאמר. כל לאמר
שבמקרא הוא התחלת המאמר פירוש עד לאמר הודיע הכתוב שדבר ה' עם יהושע וממלת לאמר התחלת מאמר שאחריו:

רד"ק

ישמעאל ודקדוק מלת יהי פירשתיה בספר מכלל בחלק הדקדוק
ממנו כי בהיות המלה בהפסק אמרו יהי תהי בסגול האות הנוספת
וחירק הה"א וכן יהי תחי והוא בהפוך התנועות מן יפן יקן מפני
שרצו להסתיר היו"ד כמשפטם להסתיר אותיות אהו"י וכן מלת יהי
תחי יהי תחי שהקלו תחלה המלה עוד והפכו בה התנועות ונקדו
שו"א ה"א יהיה והחי"ת יהיה תחת אות הנוספת בחיר"ק האות
הנוספת ביהיה יהיה תחת הה"א והחי"ת: אחר. לשון רבים
בשקל אשרי אלא שמלת אשרי רבים לעולם לא ימצא יחיד ולא בן
מלת אחרי כי ימצא יחיד אחר הדברים האלה חולתו ורבי מלה
אשרי לפי שענינו טובות רבות כי לא יאפשר האדם בטובה אחת
שתמצא בו או בהצלחה אחת שתזדמן אליו לפיכך המלה בלשון

א (א) ויהי אחרי מות משה עבד ה'. מנהג הלשון
לכתוב (במקומו) [במקומות] וי"ו שלא להוסיף ולחבר דבר אל דבר
כמו ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, ואלה בני צבעון
ואיה וענה, ותשב תמר, נדרם ורכב וסוס והדומים להם וכבר כתבנו
בספר מכלל אשר תברנו כי יש לפרשם לתוספת עם חסרון מעט
לפי ענין כל אחד מהם לפי דרך המקרא ומלת ויהי תמצא בהתחלת
הדברים ואף בראשית הספרים כמו זה וכן ויהי אחרי מות יהושע,
ויהי איש אחד מן הרמתיים, ויהי בשלשים שנה, ויהי בימי שפוט
השופטים, ויהי בימי אחשוורוש, וכן ויין אחרים בראשי הספרים ואם
נאמר כי הטעם להדביק ספר אל ספר וענין זה אל הקודם לא יספיק
הטעם בכלן ואמרו המפרשים כי הוי"ו הזאת היא כפ"ה רפה בלשון

פי' עברי מיימש - יש אם למקרא

עבדי מת. משה מיין קנעכט איז געשטאנדיגן
[דערפאר רעד איך מיט דיר, ווייל ווען ער וואלט
געלעבט, וואלט איך געסער מיט אים גערעדט]:
ועתה קום עבר את הירדן הזה. און יעצט שטיי
אויף און גיי אריבער דעם דאזיגן ירדן: אתה וכל

א (א) ויהי אחרי מות משה עבד ה'. און עם
איז געווען נאכן טויט פון משה דער קנעכט פון
השי"ת: ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת
משה. האט השי"ת געזאגט צו יהושע בן נון דער
באדינער פון משה: לאמר. אזוי צו זאגן: (ב) משה

לומר אחרי מות משה מיד אלא אחר זמן כמו שנפרש בפסוק מקצה שלשת ימים: **עבד ה'.** מי ששם כל כחו וכוונתו וכל השגחותיו בשם יתברך ואף בהתעסקו בעניני העולם מתכוין לעבודת האל יתברך הוא יקרא עבד ה' כמו אברהם עבדי דוד עבדי הנביאים שהם כמו העבד לאדון: **בן נון.** בחירק כמו בסגול ואמר בכל מקום בן נון בחירק ולא יאמר באחד מהם בסגול כמו שהוא מנהג ברוב לפי שהן נדבקות שתי המלות לעולם מפני שהם מלות זעירות ונדבקות ובהדבקם תקל הקריאה בחירק ולא כן בסגול: **משרת משה.** והוא היה במקום משה לצאת ולבוא לפני ישראל ואחר שמת משה צוהו הקב"ה לעבור הירדן עם ישראל: **לאמר.** לפי שנשתמשו במלת אמור עם הלמ"ד יותר משאר אותיות השמוש הסתירו האל"ף עם הלמד מה שלא עשו כן עם השאר שאמרו באמור להם עם ה' וגו' ויהי באמור יהושע בהנעת האל"ף ופירוש לאמר לישראל שהקדוש ב"ה צוהו לעבור את הירדן כי הבטיחם בכל מקום אשר תדרוך כף רגליכם בו וגו': (ב) **קום עבד.** קום ענין ירד וכן קום משחהו, קומו

רבים לעולם ורבי מלת אחרי כמו רבי מלת לפני כי האחרים כנגד הפנים אלא שהפנים לא ימצאו בלשון יחיד לעולם לפי שהרואה אותם והפונה אליהם ימצאו בעיניו רבים לעולם ולא יוכל לראות אבר אחד אשר בפנים מבלי חברו כי אברי הפנים שנים שנים גבות העינים והעינים ואפים ולחיים ושנים ושפתים ולא כן העורף שהוא אחר הפנים שהוא אחד כנגד הפנים וכאשר ימצא בלשון יחיד לפי שהוא אחד וכאשר ימצא בלשון רבים לפי שהוא אחר הפנים שהם רבים וכן כל צורת האדם לפניו מפותחות באיברים ולאחריו גוף שוה ולפני ואחרי יאמרו על גוף האדם וממנו נשאלים לשאר הדברים כמו ויחן את פני העיר מאחרי העיר והחונים לפני המשכן ואחרי המשכן יחנו והדומים להם ויאמר לפני ואחרי על קדימת הזמן ועל התאחרו כי הפנים נקראים גם כן קדם ואחוריהם אחור כמו שנאמר אחור וקדם צרתני ולכן נקראו הפנים קדם לפי שהם תחלת ההכרה באדם וההבדלה בו לפיכך שמו קדימת הזמן והתאחרו בשימוש לפני ואחרי לפני בא יום ה' אחרי ואחרי הדברים האלה והדומים להם וממנו אחרי מות משה ואינו רוצה

תולדות אהרן

א (א) ויהי וגו'. מגילה לא קדושין לח תמורה ט"ז: (ב) **משה עבדי מת.** קדושין לח אדר"ג יב:

ועא שמשא ומלכא. ונמסר גם בסדר חיי: (ב) **משה.** ג' ר"פ בקריאה וסי' משה עבד יי ובני ישראל הכתם. משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו:

מסורה

א (א) ויהי אחרי מות. ד' דסמיכי בקריאה וסי' ויהי אחרי מות אברהם ויברך. ויהי אחרי מות משה עבד יי. ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל. ויהי אחרי מות שאול. וסי' בלשון תרגום אבא רעא שמשא ומלכא. ונמסר גם בסדר חיי: (ב) **משה.** ג' ר"פ בקריאה וסי' משה עבד יי ובני ישראל הכתם. משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו:

רלב"ג

מבואר כי בימי משה לא נצטרכו ישראל לנביאות יהושע ולזה ביאר הכתוב כי אחרי מות משה עבד ה' אז דבר השם אל יהושע אלו הדברים לא קודם זה והנה קרא יהושע בן נון משרת משה להעיר שהסבה היתה בהגעתו למדרגת הנבואה היותו משרת משה כי מפני זה היה תמיד עמו ולמד מחכמתו ומהנהגתו בכל פעולותיו מה שלא היה דרך לתלמיד שאינו משרת ללומדו ולזה אמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו וזה ממה שיורה כי גדולה שמושה יותר מלמודה כמו שביארו רבותינו ז"ל: (ב) **משה עבדי מת.** ראוי שיובן מזה כי עבד ישראל את הירדן הזה לא הסכים השם ית' שיהיה בחיי משה כי הוא ית' גור עליו שלא יעבור את הירדן לסבה התבארה בתורה ולזה נתאחר זה עד מות משה כי אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא ואולי נתחברה לזה סבה אחרת וזה כי כבר נתבאר בספר שופטים כי עזב יהושע מהגוים ההם אומות למען נסות בם את

א (א) ויהי אחרי מות משה. ראוי שנקדים כי הגעת הנבואה לנביא כמה שתיישר בו העם אם אל טוב נפשי אם אל טוב גופי הוא לתועלת העם ההוא ומצד ההשגחה אל העם ההוא תגיע לנביא זאת הנבואה ואולם הנבואה שתגיע לנביא לעניניו בעצמו הנה הוא מצד ההשגחה עליו וזה כלו מבואר למי שעיין בזה בסבעיות וכדברינו בשני מספר מלחמות ה' ובביאורינו לספר איוב ולזה אמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל וגו', רצה בזה שהם בלתי צריכים למנחשים ולקוסמים להודיעם הענינים העתידיים כי השם ית' להשגחתו על העם הזה יודיעם אלו הענינים באופן שלם על פי נביא ולזה לא ילכו לקראת נחשים וקסמים אשר פיהם דבר שוא ולזאת הסבה אמר יפקוד ה' אלהי הרוחות וגו' אשר יציאם ואשר יביאם ולזה בחר השם אז ביהושע להיות לנביא לישראל אחרי מות משה עם מה שהשפיע לו משה מהשלימות להכינו אל זה כמו שהתבאר שם ולזה הוא

מנחת שי

כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירת המחבר אבן פנת רעיוניו: **א** (א) ויהי. בטעם רביע:

א ויהי אחר מות משה עבד יהוה
ויאמר יהוה אל יהושע בן-נון משרת
משה לאמר: ב משה עבדי מת ועתה
קום עבד את-היהוה הנה אתה וכל-
קום עבד את-היהוה אשר אנכי נתן
לך

א ויהי אחר מות משה עבד יהוה
ויאמר יהוה אל יהושע בן-נון משרת
משה לאמר: ב משה עבדי מת ועתה
קום עבד את-היהוה הנה אתה וכל-
קום עבד את-היהוה אשר אנכי נתן
לך

תולדות אהרן

א [א] מגילה לא. קידושין לח.

חמדה טז. כ"ד פס"ב ד. במדבר פ"ב ט. דב"ר פ"א י. תנחומא ואתחנן ו. [ב] קידושין י"ח. אבות דרבי נתן פ"ב. דב"ר שם, זהר ח"ג מה.

רש"י

א (א) ויהי אחר מות משה. ממונה על מדר ואילו היה קיים, ה' הייתי ספק. ורמב"ם דרשוהו הסורה המסיימת [פ"א המסיימת] נפטר משה (ממורה טז.) על שלש אלפים הלכות שנשפכו ממנו (דמ"ט ד' ה) חסד ממונה לה: (ב) משה עבדי מת. אכלו של משה, כל יהושע ושאל, אמר לו הקב"ה

בעל המורים

א (א) יהושע. חזקוני יהיה מלא (בראשית טז ט), בגימטריא יהושע (כ"ד צו ד):

מצודת דוד

א (א) ויהי. באה הו"ו להוסיף ולחבר למה שהשלימה התורה בסיפור מיתת משה (דברים לד ה), ואמר שאחר זה אמר ה' אל יהושע וגו': (ב) משה עבדי מת. רוצה לומר אילו היה עדיין חי לא יכולתם לעבוד את היהוה. כי עליו נגזר לכל יעבור (במדבר כ יב): ועתה. הואיל והוא מת קום עבד וגו':

מצודת ציון

א [א] בן נון. בן מנחם, כמו בן נגמ"ל ולפי שכן מלות עזרתם וחסותם סגול הקריאה מנחם: [ב] קום. הוא ענין וזה, כמו קום לך לנפש (דברים י ט):

מנחת שי

(כל חסד אשר אוזחזחה נפדות [מדרגות] אלה ידה המזכר אמן פתח רעיוני): א (א) ויהי. בטעם רביע:

הגר"א

א (א) משרת משה. פירוש שזה לך במלך שהיה משרת משה. וקאמר משרת ולא סלמדי, מפני שגדולה שינועה יסור מלמודה (מסע טז): לאמר. כל לאמר שמקרא הוא הסמל המלא, פירוש עד לאמר הודיע הכתוב שדבר ה' עם יהושע וממלח לאמר הסמל מלאמר שאלמדי:

רד"ק

א (א) ויהי אחר מות משה עבד ה'. מנהג הלשון לכתוב במקומו וי"ו שלא להוסיף ולחבר דבר אל דבר, כמו (ויחי) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו ויחשב חמר [שוממה] (ש"ב יג כ), נדום ורכב וסוס (תהלים ט ו), והדומים להם. וכבר כתבנו בספר מכלל אשר חברנו מהם לפי דרך המקרא. ומלת "ויהי" תמצא בהתחלת הרבים, ואף בראשית הספרים כמו זה, וכן ויהי אחר מות יהושע (שופטים א א), ויהי איש אחד מן הרמתיים (ש"א א א), ויהי בשלושים שנה (יחזקאל א א), ויהי בימי שפוט השופטים (דנ"א א א), ויהי בימי אחשורוש (אסתר א א), וכן וי"ן אחרים בראשי הספרים, ואם נאמר כי הטעם להדביק

ספר אל ספר וענין זה אל הקודם, לא יספיק הטעם בכולן. ואמרו המפרשים, כי הו"ו הזאת היא כפ"ה רפה בלשון ישמעאל:

ודקדוק מלת יהי, פירשתי בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו, כי בהיות המלה בהפסק אמרו יהי (יחזקאל טז טו), תהי (איכה ג לו) בסגול האות הנוספת ויחזקאל הה"א, וכן יחי תחי, והוא בהיפוך התנועות מן יפן יקו. מפני שרצו להסתייד הי"ד, כמשפסם להסתייד אותיות אחריו. וכן מלת יהי תהי יחי תחי שהקלו תחלת המלה עוד. והפכו בה התנועות, ונקדו שו"א ה"א יהיה והחיות יהיה תחת אות הנוספת, ובחזק האות הנוספת ביהיה יהיה תחת הה"א והחיות:

אחריו. לשון רבים בשקל אשרי, אלא שמלת אשרי רבים

יהושע א רד"ק

מיד, אלא אחר זמן, כמו שנפרש בפסוק מקצה שלשת ימים (להלן ג ב):

עבד ה'. מי ששם כל כחו וכוונתו וכל השגחותיו בשם יתברך, ואף בהתעסקו בעניני העולם מתכוין לעבודת האל יתברך, הוא יקרא עבד ה', כמו אברהם עבדי (בראשית כו כד), דוד עבדי (ש"ב ג יח), עבדי הנביאים (מ"ב ט ז), שהם כמו העבד לאדון:

בן גון. בחיר"ק כמו בסגו"ל. ואמר בכל מקום בן גון בחיר"ק ולא יאמר באחד מהם בסגו"ל כמו שהוא מנהג ברוב, לפי שהן נדבקות שתי המלות לעולם, מפני שהם מלות זעירות ונדבקות ובהדבקם תקל הקריאה בחיר"ק ולא כן בסגו"ל:

משרת משה. והוא היה במקום משה לצאת ולבוא לפני ישראל (במדבר כו ט"ז), ואחר שמת משה צוהו הקב"ה לעבור הירדן עם ישראל:

לאמר. לפי שנשחמשו במלת אמור עם הלמ"ד יותר משאר אותיות השמוש, הסתירו האל"ף עם הלמ"ד, מה שלא עשו כן עם השאר שאמרו (יחזקאל לו כ) באמור להם עם ה' וגו', ויהי כאמור יהושע (להלן ו ח) בהנעת האל"ף. ופירוש "לאמר", לאמר לישראל שהקדוש ב"ה צוהו לעבור את הירדן כי הבטיחם (ב) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו וגו' (פסוק ג):

(ב) קום עבור. קום ענין זיחה, וכן קום משחזרו (ש"א טו יב), קומו ועברו (דברים ב יג), קום התהלך (בראשית יג יז):

ר"ב"ג

מחכמתו ומהנהגתו בכל פעולותיו, מה שלא היה דרך לתלמיד שאינו משרת לוומדו, ולזה אמר פה אלישע פן שפט אשר יאק מים על ידי אליהו (מ"ג ג יא). וזה ממה שזורה כי גדולה שימושה יותר מלימודה, כמו שציירו רשמינו ז"ל (פסוק ו):

(ב) משה עבדי מות. ראוי שיזכר מזה כי עבד ישראל את הירדן הזה לא הסכים השם יתברך שיהיה צמי משה, כי הוא יתברך גור עליו שלא יעבור את הירדן, לפינה התבארה בחורה (מדרש כ יב). ולזה נחמנו זה עד מות משה, כי אין מלכות נוגעת בחצרה אפילו כמלא נימא (תענית ה:). ואולי נתחברה לזה סיבה אחרת, וזה כי כבר נחבאר בספר שופטים (ג כ"א) כי עוז יהושע מהגרים ההם אומות, למען נסות גם את ישראל השומרים הם את דרך ה' ללכת גם, כאשר שמרו אבותם אל לא:

והנה אפשר כי ישראל לא היו ראויים שפגיע להם זאת ההצלחה על ידי משה, כמו שזכרנו משה מחליל הענין בנאחם מארץ מצרים, וזה שאם היו אלו המלחמות נעשות על ידי משה, היה משיג אל אלו האומות בכללן כליון חרוץ, לעולם מעלתו ותוקף הנפלאות הנעשות על ידו. ולזה חמלא בסיחון ועוג שנלחם בהם משה, שלא נשאר בהם שריד ופליט (מדרש כ"א כ"א), ולהיות ישראל כלמי ראויים לכמו זאת ההצלחה, כמו שהתפרסם מדבר המרגלים, לא זכו אל שפיה ואת המלחמה על ידי משה

לעולם לא ימצא יחיד, ולא כן מלת אחרי כי ימצא יחיד, אחר הדברים האלה (בראשית טו א) חולתו. וריבוי מלת אשרי לפי שענינו טובות רבות, כי לא יאשר האדם בטובה אחת שתמצא בו או בהצלחה אחת שתזדמן אליו, לפיכך המלה בלשון רבים לעולם. וריבוי מלת "אחרי" כמו ריבוי מלת "לפני", כי האחרים כנגד הפנים, אלא שהפנים לא ימצאו בלשון יחיד לעולם, לפי שהרואה אותם והפונה אליהם ימצאו בעיניו רבים לעולם, ולא יוכל לראות אבר אחד אשר בפנים מבלי חברו, כי אברי הפנים שנים שנים, גבות העינים והעינים ואפים ולחיים ושנים ושפתים ולא כן העורף שהוא אחר הפנים שהוא אחד כנגד הפנים. וכאשר ימצא בלשון יחיד לפי שהוא אחד, וכאשר ימצא בלשון רבים לפי שהוא אחר הפנים שהם רבים, וכן כל צורת האדם לפניו מפותחות באיברים ולאחריו גוף שוה. ולפני ואחרי יאמרו על גוף האדם וממנו נשאלים לשאר הדברים, כמו ורחן את פני העיר (בראשית לג יח), מאחרי העיר (יהושע ח ד), והחוננים לפני המשכן (במדבר ג לח), (ו) אחרי המשכן יחנו (שם ג כג), והדומים להם. ויאמר לפני ואחרי על קדימת הזמן ועל התאחרו, כי הפנים נקראים גם כן קדם ואחוריהם אחור, כמו שנאמר (תהלים קל"ט ה) אחור וקדם צרתי, ולכן נקראו הפנים קדם, לפי שהם תחלת ההכרה באדם וההבדלה בו, לפיכך שמו קדימת הזמן והתאחרו בשימוש לפני ואחרי, לפני ברא יום ה' (יחזקאל ג ד), אחרי, אחרי הדברים האלה (בראשית כב כ, מח א), והדומים להם, וממנו אחרי מות משה. ואינו רוצה לומר אחרי מות משה

א (א) ויהי אחרי מות משה. ראוי שנקדים כי הגעת הנבואה לנביא צמה שמישר ט העם, אם אל טוב נעשי אם אל טוב גופי, הוא למועלת העם ההוא, ומאז ההשגחה אל העם ההוא, מגיע לנביא זאת הנבואה, ואולם הנבואה שמיגיע לנביא לענינו בעצמו, הנה הוא מאז ההשגחה עליו, וזה כולו מוצא למי שעיין בה בטבעיות, ודענו כי שמי מקסר מלחמות ה', ונציאורינו לספר חיוב ולזה אמר (מדרש כג כג) כי לא נחש ציעקז ולא קסם ישראל וגו', וזה מה שהם כלמי צריכים למנחשים ולקוסמים להודיעם הענינים העמידים, כי השם יתברך להשגחתו על העם הזה יודיעם אלו הענינים באופן שלם על פי נביא, ולזה לא ילכו לקראת נחשים וקסמים אשר פיהם דיבר שוא:

ולא את הקינה אמר (שם ט"ז) יפקוד ה' אלהי הרוחות וגו' אשר יוציאם ואשר יביאם, ולזה נחר השם אז יהושע להיות לנביא לישראל אחרי מות משה, עם מה שהשפיע לו משה מהשלימות להביט אל זה, כמו שהתבאר שם (יח כג). ולזה הוא מוצא כי צמי משה לא נצטרכו ישראל לנביאות יהושע, ולזה ציאר הכתוב כי אחרי מות משה עבד ה', אז דיבר השם אל יהושע אלו הדברים, לא קודם זה. והנה קרא יהושע בן גון משרת משה, להעיר שהקינה הייתה שהגעתו למדרגת הנבואה, היומו משרת משה (מדרש יב ט). כי מפני זה היה חמיד עמו ולמד

▶ המסרת זאת הברכה: אשכנזים: א, איה; ספרדים: א, א-ט ▶

רש"י

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה. מְחוּצָר אַ טַל סָדָר
 בַּהֲפֹרָה הַמַּסִּימָה [ג"א: הַמַּסִּימָה] אַ צִפְּטִירַת מִשָּׁה,
 וְזֶה מְחוּצָר לָהּ:

שפתי זקנים

א רצה לומר שחנא"ו מחיפוד שבמלת ויהי משמשות גם כן לחבור, וכמשפט כל וא"ו מחבור מחברת חתיכה אל תיבה שלפניה או אל הענין שלפניה, ואם חסא בראש משפר אזי תחבר אל סיום משפר שלפניה כפי חסד ששדיו לו זה אמר זה תורה נביאים וכתובים. ואף שחנ"ס ו"ל קמא בזה, באמרו שחזיבוס ומחבור ספר אל ספר

[illegible]

בעל הסודרים

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה. וַאֲמַר אֲלֵכֶם. (דברים א. ט.) חֲסֹר יִידִי, כִּי עָשָׂר פְּעָמִים הֻכְיִתְכֶם; וְעָשָׂר פְּעָמִים כָּתִיב מִיַּת מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה (דברים רבא י. ו) וְכך הֵן מְנוּיִם בַּמִּדְרָשׁ: דְּבָרִים - לֹא יֵד; לֵב ג. ד. כב. לא. כט. שם. כו. לב. א. לד. ה. שם. ה. יְדוּעָא. א. שם ב.:

עוד ביתן על דרך שאמרנו (למנוחה) וימחה מלפניו

עוד כיון על דרך שאמרו ז"ל (מגילה יג) שמות משה ביום הולדו, ש
 כמו שפירשנו אצל המן שביקש לאבדם ביום מיתת משה, ומס'
 המיתת. כי הקדים הקב"ה רפואה קודם הערה, שער שלא שפער
 לומר הערה שהיתה במיתת משה, נתן
 עקר ה'. הנה ידענו שאין הקב"ה מוחר שמו על העדיקים בחייהם

(א) ויהי. באה הנציץ להוסיף ולסבך למח שחשלימה דהוה.

ליקוטי ש"ס ומדרשי התנאים

(א) ויהי אחרי מות משה עבד ה' • מנא אידהי דשבעה
באדר מת משה ושבעה באדר נולד. מנין ששבעה באדר מת?
שנאמר (דברים לז, ו) "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עַבְדֵּי ה' וַיָּחִי" ויחיה

[illegible]

אח"כ "ניסן ב' שלמים תמ"ח" (נספחים – עמוד

מנחה קטנה

(א) ויהי אחרי מות משה. סיפרה הנבואה חסדי האל, שלא הניח ישראל רגע במימרא בלי רוצה ומנהיג בבקשת משה רבינו ע"ה באמרו (במדבר כו, טו) "יפקד ה' וגו'", ומלא ה' בבקשתו ואמר (שם פסוק יח) "קח לך את יהושע", רמז באמרו "לך" לבקשתו, כי גם בדבר הזה נשאתי פניה, וזהו שאמר כאן וגו' לאמר, ואין זה לאמר לחילת, אלא רוצה לומר שהוא יאמר שם במקום משה:

במז ששנינו אצל ה'מן שביקש לאבדם ביום מיתת משה, ומסקינן (שם) ולא ידע שבו ביום נולד, באופן שיום הלידה תגין על יום המיתת. כך הקדים הקב"ה רפואה קודם הוצאה, שער שלא שקעה שמשו של משה ורחם שמשו של יהושע. וזה שאמר ויהי, רוצה לומר הוצאה שהיתה במיתת משה, נתמקן בוואמר ה' אל יהושע שמלא מקומו:

מצודת דוד

לִיקוּטֵי ש"ס ומדרשי התנאים

מנחת שי

(א) וַיְהִי. קִטְעָם רְבִיעַ:

וְאָמַר מֹשֶׁה עֲבָד ה' וְכָתִיב מֹשֶׁה עֲבָדִי מִתְּחִלָּה (שם פסוק ח) וְכָתִיב כֵּן יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְבֵּחַ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכָתִיב יְיָהִי
לְכֶם עֲדָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְכָתִיב (פסוק יא) "עֲבָדוּ בְּקֶרֶב הַמִּטְחָנָה וְצִוּוּ אֶת הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ
לְשֵׁימִים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְמַדְתָּ שֶׁשֶּׁבַע בָּאֵדָר מִתְּחִלָּה (פסוק יט) וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. צֵא מִקֶּן
הַיַּרְדֵּן לִגְן עֵדֶן אֲמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: שָׂאֵל מִמֶּנִּי כָּל סְפִיקוֹת שֶׁיֵּשׁ לָךְ. אֲמַר לוֹ רַבִּי, כָּלֹּם הִנָּחִיתִיךָ שָׁעָה אַחַת וְהִלַּכְתִּי לְמָקוֹם אַחֵר לֹא
הָיָה בְּתִבְתִּי בִּי (שמות לג יא) וְיִמְשְׁרֵנִי וְיִהְיֶה בִּן עוֹלָם לֹא יִמָּשֵׁךְ מִתּוֹךְ הָאֱהָלִים מִדֵּר תִּשָּׁשׁ בְּחוֹל שֶׁל מֹשֶׁה, וְנִשְׁתַּכַּחוּ מִמֶּנִּי [מִיְהוֹשֻׁעַ,
וְצֶאֱזָה מִקֶּן] שֶׁלֹּם מֵאוֹת הַלְבוּת, וְנִלְוֶה לוֹ שֶׁבַע מֵאוֹת סְפִיקוֹת, וְעָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהִרְגוֹ. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: לוֹמַר לָךְ אִי
אֶפְשָׁר, לָךְ וְטוֹרְדָן בְּמִלְחָמָה, שָׂאֵמָר יְיָהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֲבָד ה', וְיֵאמַר ה' וְגו' (תמורה טז):

